

УДК: 631.147(477)

Шевченко Аліса Анатоліївна

Кандидат економічних наук,
Доцент кафедри економічної теорії і економіки підприємства
Одеського державного аграрного університету
ORCID 0000-0002-3581-7884
Alisochka1978@gmail.com

Нікіфорчук Максим Юрійович

Здобувач вищої освіти
Одеський державний аграрний університет

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ АГРАРІЇВ В УКРАЇНІ

Анотація

У статті розглянуто основні положення органічного руху. Зазначено види органічного виробництва згідно українського законодавства. Проаналізовано світові тенденції виробництва органічної продукції та визначено існуючі переваги, які стали підґрунтям для активного розвитку. Визначено країни – лідери за обсягами нарощування «органовиробництва». Розглянуто площі сільськогосподарських угідь в Україні, які задіяні на виробництві органічної продукції та кількість українських операторів органічної продукції. Виявлено найбільші європейські країни – імпортери органічної продукції. Проведено SWOT-аналіз розвитку «органовиробництва» в Україні з метою забезпечення перетворення можливостей у сильні сторони, а для слабких сторін та загроз формулювання системи відповідних заходів з їх мінімізації та усуненню. Обґрунтовано заходи, що сприятимуть подальшому розвитку виробництва органічної продукції аграріями в Україні.

Ключові слова: виробництво, органічна продукція, органічне сільське господарство, землеробство, сертифікація, SWOT – аналіз.

UDC: 631.147(477)

Shevchenko Alisa A.

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department
of Economic Theory and Economics of Enterprises,
Odessa State Agrarian University
ORCID 0000-0002-3581-7884
Email: Alisochka1978@gmail.com

Nikiforchuk Maxim Yu.

Student
Odessa State Agrarian University

ORGANIC VIROBNITSTVO S.-G. PRODUCTS: OPPORTUNITIES FOR GROWERS IN UKRAINE

Abstract

In the article, the main provisions of the organic movement are considered. Appointed to see organic virobnitstva zgidno Ukrainian legislation. The world trends in the production of organic products have been analyzed, and significant advantages have been identified, as they have become a guide for active growth. The regions were appointed - the leaders behind the pledges of increasing the "organ-building". The area of agricultural-gland in Ukraine was examined, as a background for the selection of organic products. and the number of Ukrainian operators in organic products. The largest European countries were identified as importers of organic products. A SWOT-analysis of the development of "organization" in Ukraine was carried out with the method of ensuring the transformation of the capabilities of the strong side, and for the weak side of the threat, the formulation of the system of viable approaches for their minimization and use. Primed come in. How to accept further development of the production of organic products by agrarians in Ukraine.

Key words: *harvesting, organic production, organic farming, farming, certification, SWOT analysis.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання більшість аграріїв спрямовують курс на «виживання», пришвидшення терміну окупності вкладеного капіталу у виробничу діяльність та стрімкого зростання прибутковості бізнесу. Такий підхід супроводжується грубими порушеннями в системі організації виробництва продукції рослинництва і тваринництва: переважання в галузевій структурі виробництва продукції с.-г. частки продукції рослинництва (скороченням розмірів деяких галузей тваринництва), порушенням правил чергування с.-г. культур в часі та просторі (використання нераціональної структури посівних площ), інтенсифікація виробництва продукції с.-г. на основі хімізації процесів та інше. Як наслідок – виникають проблеми екологічного, технологічного, економічного та соціального характеру: ерозія ґрунтів та зміна їх структури, забруднення навколишнього середовища, погіршення якості продукції, підвищення рівня собівартості виробництва продукції та ін.

Мінімізація негативного впливу виявлених проблем в сучасному агробізнесі в усьому світі відбувається на основі органічного виробництва продукції. Аграрний сектор України має дуже потужний потенціал щодо виробництва екологічно чистої та безпечної продукції та підвищення конкурентоспроможності її на міжнародному рівні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значущість тематики наукової публікації розкривається у працях багатьох вчених – економістів.

На думку Котикової О.І. [1, с.107]: «...за останні декілька років Україна стала важливим постачальником органічних продуктів для західних ринків. Основними продуктами органічного походження в Україні, що йдуть на експорт є: зернові, масляні культури, бобові, дикорослі ягоди, гриби, горіхи та трави».

Височанська М.Я. та Дорожкіна К.В. [2] зазначають про те, що: «...Україна має 4 регіони, де можливе вирощування екологічної продукції на рівні світових стандартів, що визначає резерви росту і дало б можливість посісти лідируючу

позицію також і в міжнародному рейтингу за площею органічних сільськогосподарських угідь. На їх думку і ми з цим погоджуємось: «...доцільним заходом активізації органічного виробництва в Україні має бути посилення державної підтримки органічних виробників, оскільки наразі вона надається операторам у межах видатків на загальних підставах із усіма сільськогосподарськими товаровиробниками».

Макаревич Л.С. відмічає [3], що: «...незважаючи на стрімкий розвиток органічного виробництва в Україні існує ряд певних перешкод, які суттєво сповільнюють розвиток органічного сільськогосподарського виробництва та формування ринку органічних продуктів у цілому. Недосконала нормативно-правова база та відсутність належного інформаційного забезпечення негативно впливають на роботу «органічних підприємств»».

Дослідники підкреслюють, що: «... саме виробництво органічно чистої продукції є важливим чинником у зростанні ефективності сільськогосподарських підприємств на перспективу» [4].

Отже, аналіз останніх досліджень свідчить про значну увагу вчених даній проблематиці. Проте багато питань, пов'язаних з механізмом активізації в Україні органічного виробництва є невирішеними і вимагають подальших досліджень.

Метою статті є розгляд сучасних тенденцій розвитку виробництва органічної продукції і систематизації конкретних заходів подальшого розвитку виробництва органічної продукції с.-г. для аграріїв в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Органічний рух зародився як альтернативний напрям в землеробстві. Відмітимо, що в світі існують деякі відмінності у назві даного терміну: «органічне землеробство», «біологічне землеробство», «екологічне землеробство».

Незважаючи на те, що деякі принципи органічного виробництва використовувались ще на початкових етапах розвитку систем землеробства, все таки бурхливого розквіту «органовиробництва» набуло у ХХ столітті. Так, філософ Мокіші Окада, якого вважають «батьком» органічного руху, визначив основні положення цього напрямку: забезпечення потреби в продуктах харчування, що покращать стан здоров'я людини; зростання вигоди у виробництві та споживанні; екологічна безпечність виробництва; простота у застосуванні; вирішення продовольчої безпеки на перспективу. Тобто, в основу виробництва органічної продукції було закладено натуральне виробництво. У подальшому активізувалось пошуківлення екологічних поглядів серед населення, що підкріплювалось зростанням попиту на чисту продукцію і, як наслідок, формування спеціалізованих ринків її збуту.

З часом все популярнішим ставало «органовиробництво» і все більшої уваги приділялось до вимог виробництва такої продукції. Так, вимоги органічного виробництва було сформульовано згідно стандартів Міжнародної федерації органічного сільського господарства (IFOAM). За їх трактуванням (IFOAM): "...органічне сільське господарство — виробнича система, яка підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей, залежить від екологічних

процесів, біологічного різноманіття та природних циклів, характерних для місцевих умов, уникаючи використання не відновлюваних ресурсів. Органічне сільське господарство об'єднує традиції, нововведення й науку, щоб поліпшити стан навколишнього середовища і розвивати взаємини і гідний рівень життя" [5].

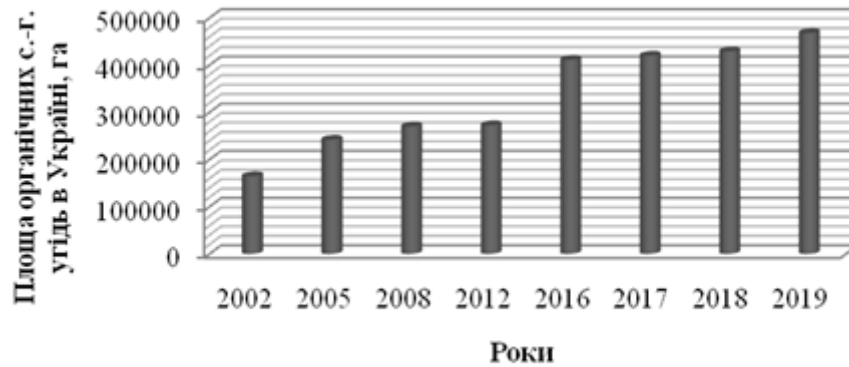
Необхідно зазначити, що органічна продукція має бути обов'язково сертифікованою і її виробництво контролюється акредитованим органом сертифікації. У цьому саме є відмінність органічної продукції від еко-продукції. Згідно законодавства України: «...органічне виробництво – сертифікована діяльність, пов'язана з виробництвом сільськогосподарської продукції (у тому числі всі стадії технологічного процесу, а саме первинне виробництво (включаючи збирання), підготовка, обробка, змішування та пов'язані з цим процедури, наповнення, пакування, переробка, відновлення та інші зміни стану продукції), що провадиться із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Існують наступні види органічного виробництва: органічне рослинництво; органічне тваринництво; органічне грибівництво; органічна аквакультура; виробництво органічних морських водоростей; виробництво органічних харчових продуктів; виробництво органічних кормів; заготівля органічних об'єктів рослинного світу [6]. Відмітимо, що значною подією для українських органовиробників у 2020 р. стало затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції. Це надало можливість запровадити в Україні власну систему сертифікації органічного виробництва. В Україні функціонує 18 вітчизняних органів сертифікації, а також є 26 органів іноземної сертифікації, перелік яких веде Держпродспоживслужба.

Акцентуємо нашу увагу на тому, що у світовому виробництві щороку зростає частка органічного виробництва у зв'язку із низкою існуючих переваг: зростання світового попиту на органічну продукцію, виважене державне фінансування органічних підприємств в частині понесених витрат, підвищення якості продукції, сприятливість політичних передумов, покращення статусу на міжнародному рівні, можливість європейської інтеграції та ін. З початку XXI століття площа земельних угідь, що зайняті під виробництвом органічної продукції зросла у 3,6 рази, а число виробників цієї продукції збільшилось на 10 разів. Світовими лідерами в рейтингу за площею органічних с.-г. угідь (станом на 2019 р.) є: Австралія, Аргентина, Іспанія, США, та Індія. Україна посідає 20-те місце. Але в рейтингу за часткою органічних площ від їх загальної площі на першому місці (2019 р.) є Ліхтенштейн (41 %), на другому місці – Австрія (26 %), на третьому – Сан-Томе і Принсіпі (24 %), четвертому і п'ятому місці відповідно Естонія та Швеція (22 та 20%) [5, 8].

Українські аграрії також залучені до виробництва органічної продукції і за останні два десятиліття значно посилили свої позиції у нарощуванні обсягів виробництва органічної продукції, що відбувається через мотивацію зростання в майбутньому прибутковості цієї діяльності. Середня рентабельність інвестицій в органічне сільське господарство становить близько 300%, що робить його одним з найпривабливіших напрямів інвестування в українську економіку. Додатковим

стимулом є постійне зростання попиту на органічну продукцію в країнах ЄС, що стимулює експорт [7].

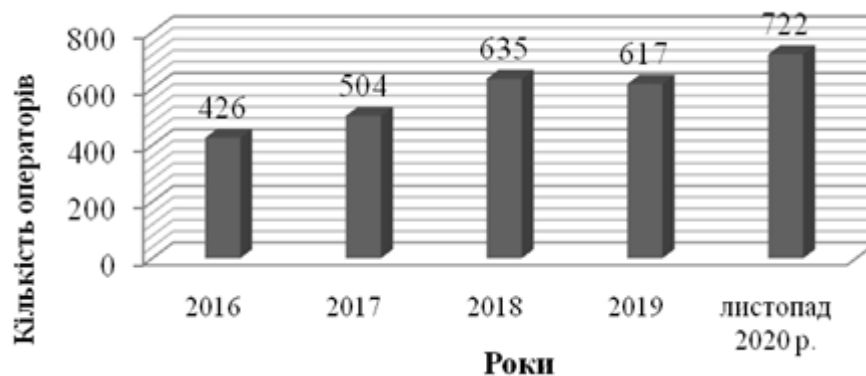
На початок 2020 року в Україні майже 468 тис. га земель було зайнято під органічним виробництвом, що складає приблизно 1,13% площі с.-г. угідь країни (рис. 1). За останні 17 років площа угідь під органічним виробництвом в Україні зросла у 2,8 рази.

Рис. 1. Площа органічних с.-г. угідь в Україні, га

Джерело:[8]

Переважаюча кількість українських виробників органічної продукції знаходяться в Київській, Одеській, Херсонській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Житомирській областях. Як видно з рисунку 2, число операторів, що займаються органічним виробництвом збільшилось у 2020 році до 722, в 1,7 разів більше даного показника у 2016 р. Але у 2018 р. перевищення значення 2016 р. за чисельністю операторів спостерігаємо майже у 1,5 рази, а у 2020 р. проти 2018 р. - тільки на 13,7 %. Це свідчить про уповільнення числа операторів на ринку органічної продукції і про наявність стримуючих факторів зростання їх кількості.

Рис. 2. Кількість операторів органічної продукції в Україні

Джерело:[8]

Підприємства, що займаються виробництвом сільськогосподарської органічної продукції є різні за розмірами (від декількох до тисяч гектарів) і

переважно мають плодово-овочеву та ягідну спеціалізацію, що створює специфічні особливості в діяльності.

Відмітимо, що найбільшими європейськими країнами-імпортерами української органічної продукції є Нідерланди, Литва та Німеччина. Експорт вітчизняної органічної продукції у європейські країни може принести досить хороші прибутки українським аграріям, а ті отримають ресурси для розвитку сільськогосподарського виробництва як органічної, так і традиційної продукції, збільшуючи тим самим пропозицію вітчизняних товарів на внутрішньому ринку.

Таблиця 1.

SWOT-аналіз розвитку «органовиробництва» в Україні

<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<ul style="list-style-type: none"> - наявність якісних сільськогосподарських угідь; - сприятливі природні умови; - задовільний стан екології для ведення органічного виробництва; - наявність резерву робочої сили; - «дешева» робоча сила порівняно із іншими країнами світу; - постійний попит на світовому рівні на органічну продукцію; - активне підприємницьке середовище; - наявність навчальних закладів для підготовки та перепідготовки кадрів з виробництва органічної продукції; - зростання частки осіб в суспільстві, які ведуть « здоровий стиль життя» і акцентують увагу на харчуванні органічною їжею. 	<ul style="list-style-type: none"> - необізнаність в інноваційних сучасних технологіях виробництва органічної продукції; - слабка виробнича інфраструктура; - недостатність власних фінансових ресурсів; - висока вартість кредитних ресурсів; - низька інноваційна активність с.-г. товаровиробників; - низький рівень працевіддачі сільських жителів; - низький рівень розвитку мотивації; - не достатньо розвинутий український ринок органічних засобів захисту рослин та тварин; - низький рівень споживання органопродукції в Україні; - складність в логістиці при формуванні експортних партій (враховуючи спеціалізацію, що сформувалась в Україні)
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
<ul style="list-style-type: none"> - державне регулювання та підтримка; - диверсифікація виробництва продукції; - можливості отримання практичного досвіду від передових операторів в даній галузі; - міжнародна підтримка проектів розвитку; - зростання світового попиту на продукцію; - підвищення ефективності с.-г. виробництва; - поява нових інвесторів на сільськогосподарському ринку. 	<ul style="list-style-type: none"> - зниження технологічної ефективності в період переходу від традиційного до органічного землеробства; - зміни у навколишньому середовищі, які потребують постійної технологічної адаптації; - нестабільні ціни на продукцію на світовому ринку; - зниження купівельної спроможності населення в Україні за останні роки; - входження на ринок «органопродукції» потребує значного періоду часу; - конкуренція на світовому рівні.

Джерело: сформовано автором

Пропонуємо за даними таблиці 1 на основі SWOT-аналізу визначити сильні та слабкі сторони, а також можливості та загрози розвитку органічного виробництва в Україні. В результаті необхідно забезпечити перетворення можливостей у сильні сторони, а для слабких сторін та загроз сформулювати систему відповідних заходів з їх мінімізації та усуненню.

Отже, на нашу думку, для подальшого розвитку в Україні виробництва органічної продукції необхідно:

- проводити інформаційні акції шляхом залучення всіх доступних ЗМІ – Інтернет, телебачення, радіо, преса для формування обізнаності населення у перевагах органічної продукції, ознайомлення з методами визначення достовірного та недобросовісного маркування продуктів;

- розширювати канали збуту продукції, зосереджуючи особливу увагу на неспеціалізованих магазинах і супермаркетах;

- активно залучати практику прямих продажів, що дозволить посилити довіру споживача, максимально зберігати свіжість продукції, а також зменшити впливи на навколишнє середовище шляхом скорочення перевезень;

- запроваджувати органічне меню в громадських їдальнях, що дасть можливість познайомитися з продукцією та розширити загальний попит на неї;

- удосконалювати нормативно - правове забезпечення виробництва органічної продукції;

- створювати відповідну інфраструктуру;

- застосовувати фінансову державну підтримку;

- здійснювати пошук партнерів;

- організовувати закладами вищої освіти науково - практичні конференції з метою залучення керівників передових підприємств для обміну досвідом;

- формувати позитивний імідж українських виробників на світовому рівні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В результаті проведених досліджень нами було встановлено, що виробництво органічної продукції в усьому світі надає можливість вирішити проблеми екологічного, технологічного, економічного та соціального характеру. Обсяги виробництва «органопродукції» зростають кожного року у світовому масштабі і в Україні зокрема. Наша країна має унікальний природний потенціал для виробництва органічної продукції. Проведений нами SWOT - аналіз розвитку «органовиробництва» в Україні показав сильні та слабкі сторони та можливості і загрози для аграріїв. У подальшому збільшення обсягів виробництва органічної продукції сприятиме створенню нових можливостей для усіх організаційно - правових форм господарювання, а також покращенню навколишнього середовища, якості харчування і здоров'я нації. Для подолання бар'єрів, що стримують розвиток ринку органічної продукції в Україні, необхідні різноманітні інструменти та напрями державної політики, серед яких – фінансові, нормативно - правові та соціально-психологічні.

Список використаних джерел:

1. Котикова О.І. Виробництво та маркетинг органічної сільськогосподарської продукції в Україні. *Modern Economic*. 2018. №11.с. 106-111 URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/12-2018/kotykova.pdf>
2. Височанська М.Я., Дорожкіна К.В. Світове органічне виробництво та перспективні аспекти розвитку сільського господарства для України. *Ефективна економіка*. 2021. №5. URL:http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/84.pdf (дата звернення 05.11.2021 р.)
3. Макаревич Л.С. Законодавче регулювання обліку органічного виробництва в Україні. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. №2. URL:<http://efm.vsau.org/storage/articles/July2021/lkvqcEqSL4sVpyx HtMeF.pdf> (дата звернення 05.11.2021 р.)
4. Шевченко А.А., Петренко О.П., Орлова В.О. Дослідження факторів впливу на ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств в Україні. *Scientific horizons*. 2020, Vol. 23, No. 9. Pp. 68-77 URL: <https://sciencehorizon.com.ua/uk/author/v-o-orlova> (дата звернення 05.11.2021 р.)
5. Федерація органічного руху України. URL:<http://organic.com.ua/organichne-silke-gospodarstvo/>(дата звернення 05.11.2021 р.)
6. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 36. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text> (дата звернення 05.11.2021 р.)
7. Кирилов Ю., Грановська В., Крикунова В. Чинники та стимули розвитку органічного виробництва в країнах світу. *Економіка АПК*. 2018. № 7. С. 16 - 26.
8. Органічне виробництво в Україні. *Інформаційно – довідкові матеріали*. URL:<https://me.gov.ua/Tags/DocumentsByTag?lang=uk-UA&id=e22c5204-125d-406d-97a4-87505fd4c736&tag=OrganichneVirobnitstvo&isSpecial=true> (дата звернення 05.11.2021 р.)

References:

1. Koticova O.I. (2018) Virobnictvo ta marketing organichnoyi silskogospodarskoyi produkciyi v Ukraini [Production and marketing of organic agricultural products in Ukraine]. *Modern Economic - Modern Economic*, 11, 106-111 Retrieved from <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/12-2018/kotykova.pdf> [in Ukrainian]
2. Visochanska M.Ya., Dorozhkina K.V. (2021) Svitove organichne virobnictvo ta perspektivni aspekti rozvitku silskogo gospodarstva dlya Ukraini [World organic production and promising aspects of agricultural development for Ukraine]. *Efektivna ekonomika - Efficient economy*, 5 Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/84.pdf [in Ukrainian]
3. Makarevich L.S. (2021) Zakonodavche reguluvannya obliku organichnogo virobnictva v Ukraini.[Legislative regulation of organic production

accounting in Ukraine] *Ekonomika, finansi, menedzhment: aktualni pitannya nauki i praktiki - Economics, finance, management: current issues of science and practice*, 2 Retrieved from http://efm.vsau.org/storage/articles/July2021/_lkvqcEqSL4sVpyxHtMeF.pdf [in Ukrainian]

4. Shevchenko A.A., Petrenko O.P., Orlova V.O. (2020) Doslidzhennya faktoriv vplivu na efektyvnist diyalnosti silskogospodarskikh pidpriyemstv v Ukrayini. [Research of factors influencing the efficiency of agricultural enterprises in Ukraine] *Naukovi gorizonti - Scientific horizons*, 9, 68-77 Retrieved from <https://sciencehorizon.com.ua/uk/author/>[in Ukrainian]

5. Federaciya organichnogo ruhu Ukrayini. [Federation of Organic Movement of Ukraine] Retrieved from <http://organic.com.ua/organichne-silskogospodarstvo/> [in Ukrainian]

6. Zakon Ukrainy «Pro osnovni principi ta vimogi do organichnogo virobництва, obigu ta markuvannya organichnoyi produkciyi» [The Law of Ukraine «On the basic principles and requirements for organic production, circulation and labeling of organic products»](2018), zakon.rada.gov.ua. Retrieved from [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text) [in Ukrainian]

7. Kirilov Yu., Granovska V., Krikunova V. (2018) Chinniki ta stimuli rozvitku organichnogo virobництва v krayinah svitu. [Factors and incentives for the development of organic production in the world] *Ekonomika APK - Economics of agro-industrial complex*, 7, 16-26 [in Ukrainian]

8. Organichne virobništvo v Ukrayini. Informacijno – dovidkovi materiali. Retrieved from <https://me.gov.ua/Tags/DocumentsByTag?lang=uk-UA&id=e22c5204-125d-406d-97a4-87505fd4c736&tag=OrganichneVirobnitstvo&isSpecial=true> [in Ukrainian]